

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE OSAKOND

**Riigikohtu praktika tsiviilasjades
jaanuar – aprill 2015**

Aktuaalse praktika ülevaade

Maarja Aavik
kohtupraktika analüütik

Karolyn Krillo
kohtupraktika analüütik

Kristel Möller
peaspetsialist

Tartu
2015

Sisukord

1	STATISTILINE ÜLEVAADE	3
2	MATERIAALÕIGUS	4
2.1	TÖÖLEPINGU ERAKORRALINE ÜLESÜTLEMINE TÖÖTAJA POOLT (3-2-1-111-14, 3-2-1-126-14).....	4
2.2	TEHNOVÕRGU VÕI –RAJATISE TALUMISE EEST TASU NÕUDMINE (3-2-1-87-14).....	5
2.3	LAPSERÕÖVI KORRAL LAPSE TAGASTAMISE MENETLUS (3-2-1-146-14).....	7
2.4	OSAÜHINGU OSA VÕÖRANDAMINE (3-2-1-141-14).....	8
3	MENETLUSÕIGUS	9
3.1	MAAKOHTU JA HALDUSKOHTU PÄDEVUS (3-3-4-1-15).....	9
3.2	LEPINGULISE ESINDAJA KULUDE HÜVITAMINE (3-2-1-115-14).....	9
3.3	SUNDTÄITMISE LUBAMATUKS TUNNISTAMINE (3-2-1-11-15).....	9

1 Statistiline ülevaade¹

01.01.2015 – 30.04.2015 saabus tsiviilasjades Riigikohtusse 373 menetlustaotlust. Neist 199 olid kassatsioonkaebused, 163 määruskaebused ja 11 teistmistaotlused. Riigikohtu tsiviilkolleegium vaatas nimetatud perioodil läbi 455 menetlustaotlust, millest 279 olid kassatsioonkaebused, 167 määruskaebused ja 9 teistmistaotlused. Menetlusloa sai 88 taotlust, so 19 % pöördumistest.

01.01.2015 – 30.04.2015 tegi Riigikohtu tsiviilkolleegium põhistatud lahendeid 83 tsiviilasjas, sealhulgas kolleegiumi kogu koosseisu poolt 5 tsiviilasjas ja üldkogu poolt 1 tsiviilasjas.

Kassatsiooni korras edasikaevatud kohtulahend jäeti muutmata 11 korral. Kohtulahend tühistati ning asjas tehti uus lahend 3 korral. Kohtulahend tühistati ja asi saadeti läbivaatamiseks ringkonnakohtule 41 korral. Kohtulahend tühistati ja asi saadeti läbivaatamiseks esimese astme kohtule 18 korral, neist teistmise korras 4 tsiviilasjas. Ringkonnakohtu lahend tühistati ja jõustati esimese astme kohtu lahend 2 korral. Kohtulahendit muudeti 6 korral. Menetlus lõpetati 2 asjas. Läbi jäeti vaatamata 1 avaldus.

Lahend tühistati materiaaõiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 15 korral. Lahend tühistati protsessiõiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 20 korral. Lahend tühistati materiaaõiguse ja protsessiõiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 27 korral.

Teemadest oli enim esindatud võlaõigus (50%). Järgnesid perekonnaõigus (8 %), äriõigus ja ühinguõigus (8 %), elamuõigus (6%), tööõigus (6 %), tsiviilkohtumenetlus (5 %), tagamise ja täitmise seotud toimingud (5 %), pankrotimenetlus (4 %), menetluskulud (4 %), intellektuaalse omandi kaitse (4 %) ja asjaõigus (1 %).

Järgnevalt antakse ülevaade Riigikohtu tsiviilkolleegiumi poolt jaanuarist kuni aprillini tehtud lahenditest, milles Riigikohus on andnud olulisemaid uudseid seisukohti õigusaktide tõlgendamisel. Seejuures tuleb silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis**. Käesolevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

¹ Statistilised andmed kajastavad ülevaate koostamise ajal andmebaasist nähtuvat hetkeseisu.

2 Materiaalõigus

2.1 Töölepingu erakorraline ülesütlemine töötaja poolt (3-2-1-111-14, 3-2-1-126-14)

Analüüsitaval perioodil tegi Riigikohtu tsiviilkolleegiumi täiskoosseis kaks tööõiguse teemalist lahendit – nr **3-2-1-11-14** ja nr **3-2-1-126-14**. Neis mõlemas käsitleti töötaja poolt töölepingu erakorralise ülesütlemisega seonduvaid küsimusi. Muuhulgas **muutis Riigikohus oma varasemat seisukohta töötajapoolse hüvitise maksmise kohta töötaja poolt korralise ülesütlemise etteteatamistähtaaja mittejärgmise korral.**

Töölepingu seaduse (TLS) § 91 lg 3 kohaselt võib töötaja öelda töölepingu erakorraliselt üles töötaja isikust tuleneval põhjusel, eelkõige kui tema tervis või perekondlikud kohustused ei võimalda tal kokkulepitud tööd teha ja tööandja ei võimalda talle sobivat tööd. Kolleegium jäi asjas nr **3-2-1-111-14** oma varasemas lahendis väljendatud seisukoha juurde, et TLS § 91 lg 1 järgi on töölepingu erakorralise ülesütlemise mõjuvaks põhjuseks ettenägematu asjaolu, mille tõttu saab poolte huvisid kaaludes eeldada, et lepingu täitmine on muutunud töötaja jaoks võimatuks.² Kolleegium täpsustas asjas nr **3-2-1-111-14** aga, et **töölepingu täitmise võimatuse all tuleb mõista mitte ainult füüsilist võimatust, vaid ka sellist erakorralist olukorda, kus töötajalt ei saa mõistlikult oodata tööülesannete täitmist.** Kolleegium selgitas veel, et TLS § 91 lg-st 3 tulenevalt **on ülesütlemise tingimuseks sellise mõjuva asjaolu olemasolu, millest saab järeldada töölepingu erakorralise ülesütlemise vajadust.**³

TLS § 85 lg 1 ning TLS § 98 lg-d 1 ja 2 koos tõlgendades on võimalik kolleegiumi hinnangul järeldada, et töötaja võib öelda tähtajatu töölepingu ilma mõjuva põhjuseta üles 30. kalendripäevast etteteatamistähtaega järgides, andes sellega tööandjale minimaalselt vajaliku aja uue töötaja leidmiseks või töökorralduse muutmiseks. **Töötaja ei pea järgima etteteatamistähtaega, kui tal on töölepingu ülesütlemiseks mõjuv põhjus ning lepingu jätkamist ei või mõistlikult nõuda.** Seega, kui töötaja ütleb töölepingu erakorraliselt üles, ei ole tal kohustust töölepingu ülesütlemisest ette teatada. Viimasel juhul tuleb töötaja viivitamatu lahkumine tööandjale ootamatult ega võimalda üldjuhul vältida töötaja lahkumisega tekkivat negatiivset mõju tööprotsessile. **Seetõttu eeldab töötaja isikust tulenev erakorraline ülesütlemine sellise kaaluga põhjust, mis õigustab töölt lahkumist erakorraliselt ehk enne TLS § 98 lg-s 1 sätestatud 30 kalendripäeva möödumist.** Selleks võib olla edasilükkamatu perekondliku kohustuse täitmise vajadus (näiteks lähedase isiku hooldamine) või olukord, kus (edasi)töötamine võib põhjustada töötaja tervises seisundi edasise halvenemise.⁴

Asjas nr **3-2-1-126-14** märkis kolleegium, et TLS-s ei ole sätestatud, kas ja/või kuidas kohaldatakse töölepingu töötajapoolset ülesütlemist reguleerivaid TLS § 85 lg-d 3 ja 4 koos TLS § 107 lg-tega 1 ja 2. Kolleegium järeldas nendest sätetest, et **olukorras, kus tööandja vaidlustab töötaja tähtajatu töölepingu erakorralise ülesütlemise ja töövaidluskomisjon või kohus tuvastab ülesütlemise tühisuse, loeb töövaidlusorgan töölepingu TLS § 85 lg 4 alusel lõppenuks korraliselt pärast TLS § 98 lg-s 1 sätestatud 30-kalendripäevase etteteatamistähtaaja möödumist.** Sellises olukorras ei kohaldu TLS § 107 lg-d 1 ja 2.⁵ Kolleegium kordas sama seisukohta ka asjas nr **3-2-1-111-14**, kuid märkis ühtlasi, et eeltoodud seisukoht ei pruugi olla järgitav olukorras, kus pärast töötaja töölepingu alusetut erakorralist ülesütlemist on töölepingu erakorraliselt üles öelnud ka tööandja.

² RKTko 3-2-1-116-12 p 11.

³ RKTko 3-2-1-111-14 p 14.

⁴ RKTko 3-2-1-111-14 p 14.

⁵ RKTko 3-2-1-126-14 p 11.

Kui tööandja ütles töölepingu üles pärast seda, kui oli möödunud tähtaeg, millest tuleb tööleping lugeda TLS § 85 lg 4 järgi lõppenuks töötaja korralise ülesütlemisega, ei mõjuta tööandja ülesütlemisavaldus töölepingu lõppenuks lugemist TLS § 85 lg-te 3 ja 4 järgi. Kui tööandja ütles töölepingu üles enne TLS § 85 lg-s 4 sätestatud tähtaja möödumist ja töötaja on tööandja ülesütlemise vaidlustanud, tuleb siiski kontrollida ka tööandja ülesütlemise kehtivust. Sellisel juhul kohalduvad muuhulgas TLS § 107 lg-d 1 ja 2.⁶

Kolleegium märkis, et **töötaja poolt korralise ülesütlemise etteteatamistähtaja mittejärgmise korral ei ole tööandjal õigust saada töötajalt hüvitist TLS § 100 lg 5 või TLS § 109 lg 4 alusel.**⁷ Alates 01.07.2009 kehtiva töölepingu seaduse ühestki sättest ega ka selle seaduse eelnõu seletuskirjast ei ole võimalik järeldada seadusandja tahet kohustada töötajat maksma tööandjale töötasu suurust hüvitist aja eest, mille võrra varem ta enne etteteatamistähtaja möödumist töölt lahkus. Kolleegiumi arvates kaasneks vastupidise tõlgendusega töötaja karistamine ainuüksi selle eest, et ta ei järginud töölepingu ülesütlemisel seaduses sätestatud etteteatamistähtaega. Selline lahendus ei oleks aga kooskõlas kohustuse rikkumise üldpõhimõtete ja töötaja vastutuse piirangutega.⁸ Eeltooduga **muutis kolleegium varasemas otsuses⁹ TLS § 100 lg 5 kohaldamise kohta väljendatud seisukohta.**¹⁰ Kui poolte tööleping tuleb lugeda lõppenuks TLS § 85 lg 4 alusel, siis ei kohaldu asjas TLS § 107 lg-d 1 ja 2. Seega ei ole tööandjal õigust saada sellises olukorras TLS § 109 lg 4 järgi hüvitist.¹¹

Töötaja kahju hüvitamist reguleeriv TLS § 74 ei sätesta sõnaselgelt tööandja õigust nõuda kahju hüvitamist, kui töötaja ütleb töölepingu üles ette teatamata või seaduses sätestatud või kollektiivlepingus kokku lepitud etteteatamistähtajast varem. Küll aga tuleneb TLS § 74 lg -test 1 ja 2, et töötaja vastutab töölepingu süülise rikkumise tagajärjel tööandjale tekitatud kahju eest.¹² Seega olukorras, kus töölepingu lõppemine tuleb lugeda TLS § 85 lg 4 alusel korraliseks ja töötaja on lahkunud töölt enne TLS § 98 lg-s 1 sätestatud tähtaja möödumist, **võib tööandjal olla õigus nõuda töötajalt hüvitist TLS § 74 lg-te 1 või 2 järgi, kui tööandja tõendab, et töötaja süüline enne etteteatamistähtaja möödumist töölt lahkumine põhjustas talle kahju.** Hüvitatava kahju kindlakstegemiseks peab kohus muuhulgas kohaldama VÕS § 127 lg-d 2 ja 3 ning kahjuhüvitise suuruse määramisel kohalduvad muuhulgas VÕS §-d 139 ja 140.¹³

2.2 Tehnovõrgu või –rajatise talumise eest tasu nõudmine (3-2-1-87-14)

Asjas nr **3-2-1-87-14** selgitas tsiviilkolleegiumi kogu koosseis tehnovõrgu või –rajatise talumise eest tasu nõudmisega seonduvat. Varasema lahendiga on Riigikohus tunnistanud talumistasu suuruse põhiseaduse vastaseks.¹⁴ Seega puudus kehtiv regulatsioon talumistasu suuruse määramiseks. Käesoleva lahendiga see probleem lahendati – Riigikohus märkis muuhulgas, et kohtu ülesanne on asjaõigusseaduse rakendamise seaduse (AÕSRS) § 15⁴ lg-te 2-4 põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistamisega tekkinud

⁶ RKTko 3-2-1-111-14 p 17.

⁷ RKTko 3-2-1-111-14 p 18; RKTko 3-2-1-126-14 p-d 13 ja 15.

⁸ RKTko 3-2-1-126-14 p 13.

⁹ RKTko 3-2-1-116-12 p 12.

¹⁰ RKTko 3-2-1-126-14 p 13.

¹¹ RKTko 3-2-1-126-14 p 15.

¹² RKTko 3-2-1-126-14 p 14.

¹³ RKTko 3-2-1-111-14 p 19; RKTko 3-2-1-126-14 p 14.

¹⁴ RKPJKo 3-4-1-25-11 p-d 47 -48.

lünga täitmine kohtuasja lahendamisel ja seetõttu saab kohus määrata talumistasu õiglasel määras.

Kolleegium märkis, et **kui maa esmakinnistamine toimus enne 01.04.1999 ja tehnovõrk või -rajatis püstitati enne maa esmakinnistamist või enne 01.04.1999 maa omaniku nõusolekul, saab kinnisasja omanik nõuda tehnovõrgu või -rajatise talumise eest tasu AÕSRS § 15⁴ lg 1 esimese lause, mitte asjaõigusseaduse (AÕS) § 158² lg 1 esimese lause ega AÕS § 158 lg 3 alusel.**¹⁵ AÕSRS § 15⁴ lg 1 esimese lause järgi on kinnisasja omanikul õigus taotleda tasu tehnorajatise talumise eest, kuid tasu suuruse ja selle koosseisu kuuluvate komponentide kohta seadus midagi ette ei näe. Samas ei tähenda tasuregulatsiooni puudumine, et tasu ei tuleks määrata. Kohtu ülesanne on AÕSRS § 15⁴ lg-te 2-4 põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistamisega tekkinud lünga täitmine kohtuasja lahendamisel, vajadusel analoogiat kasutades. Seetõttu **saab kohus määrata talumistasu õiglasel määras.**¹⁶

Kolleegium viitas talumistasu suuruse põhiseaduse vastaseks tunnistanud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele¹⁷ ning märkis, et **kinnisasja omanikule tuleb talumistasuna lisaks kulude (maamaks, kinnisasja hooldamise kulud) hüvitamisele maksta ka ühekordselt või perioodiliselt lisahüvitist.** Tulenevalt talumiskohustuse jätkuvusest, on mõistlik näha see üldjuhul ette perioodilisena. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 459 ja § 618⁵ alusel saab **asjaolude muutumise korral edaspidi nõuda ka tasu muutmist.** Mitme koormatud kinnistu suhtes talumistasu määramisel tuleb kohtulahendi täidetavuse ja selguse huvides määrata tasu iga kinnistu kohta eraldi (sh kohtulahendi resolutsioonis).¹⁸

Kolleegium viitas talumistasu suuruse põhiseaduse vastaseks tunnistanud Riigikohtu otsusele¹⁹ ning selgitas, et talumistasu määramisel tuleb arvestada tehnorajatise tuleneva talumiskohustuse intensiivsust, mis sõltub muuhulgas tehnorajatise olemusest, selle kaitsevööndi ulatusest ning sellest tulenevatest piirangutest, maa sihtotstarbest, suurusest ja asukohast (ja muudest maa väärtust mõjutavatest asjaoludest), samuti muudest asjaoludest, mis võimaldaks omanikul maad efektiivsemalt või muul viisil kasutada. **Mida intensiivsem on riive, seda suurem peaks vähemasti üldjuhul olema tasu. Samas tuleb arvestada ka avalikku huvi talumiskohustuse vastu.**²⁰

Kolleegiumi arvates **peaks talumistasu omandireformi käigus tagastatud või erastatud maal olnud tehnorajatise talumise eest olema vähemasti üldjuhul väiksem kui AÕS § 158 alusel määratav tasu servituudi eest ja AÕS § 158² ja kinnisasja sundvõõrandamise seaduse (KASVS) alusel sundvalduse seadmisel.**²¹ Sobivaks lähtekohaks lisahüvitise määramisel talumistasu koosseisus on analoogiast lähtudes kompensatsioon, mida riik oleks maksnud maareformi käigus õigustatud subjektile maa tagastamata jätmisel. Maamaksule ja muudele püsikuludele lisanduv hüvitis ei peaks vähemasti üldjuhul olema suurem kui nimetatud kompensatsioon. Sõltuvalt tehnorajatise tuleneva talumiskohustuse vähesest intensiivsusest võib hüvitis olla maa kompensatsioonist ka väiksem.²² Kolleegiumi

¹⁵ RKTko 3-2-1-87-14 p 24.

¹⁶ RKTko 3-2-1-87-14 p-d 30 ja 32.

¹⁷ RKPJKo 3-4-1-25-11 p-d 46 -47.

¹⁸ RKTko 3-2-1-87-14 p 34.

¹⁹ RKPJKo 3-4-1-25-11 p-d 47 -48.

²⁰ RKTko 3-2-1-87-14 p 35.

²¹ RKTko 3-2-1-87-14 p 38.

²² RKTko 3-2-1-87-14 p 40.

arvates on maa kompenseerimisel makstavast hüvitisest lähtumine õiglane, kuna tehnorajatistega tagastatud maa omanikul ei pea olema õigust saada koheldud paremini kui isik, kellele maad ei tagastatud maal asuva ehitise tõttu ja kellele maksti selle asemel kompensatsiooni.²³ Vastavalt TsMS §-le 369 saab kinnisasja omanik tehnovõrgu või –rajatise omanikult nõuda ka pärast hagi esitamist sissenõutavaks muutuvat tehnovõrgu või –rajatise talumise tasu.²⁴ Lisaks märkis kolleegium, et tehnovõrgu või –rajatise talumise eest tasu saamise asi on tsiviilasi, mis lahendatakse hagita menetluses.²⁵

2.3 Lapseröövi korral lapse tagastamise menetlus (3-2-1-146-14)

Asjas nr **3-2-1-146-14** käsitles kolleegium lapseröövi korral lapse tagastamise menetlusega seonduvat.

Kolleegium märkis, et Haagi lapseröövi konventsioon ei reguleeri lapse tagastamise menetluse praktilisi küsimusi. Haagi Konverents on aga konventsiooni kohaldamise kohta avaldanud nn hea tava praktika juhise, mille p 4 erinevatest alapunktidest tulenevalt **peab lapse tagastamise määrus olema nii detailne kui võimalik, sisaldama kõiki lapse tagastamise praktilisi küsimusi ning vajadusel ka sunnivahendeid. Vajadusel peavad lahendis olema hierarhiliselt märgitud viisid, kuidas lahendit tuleb täita.** Kolleegium selgitas, et lapse tagastamise otsustamisel ei pea kohus määrama, et laps tuleb ilmtingimata tagastada avalduse esitanud isikule. **Kohus peaks üldjuhul esmalt määrama lapse äraviinud isikule tähtaja lapse vabatahtlikuks tagastamiseks hariliku viibimiskoha riiki ning juhuks, kui seda tähtaega ei järgita, kohustama lapse äraviinud isikut andma laps kohtu määratud tähtajal üle avalduse esitajale lapse tagastamiseks.** Nende tähtaegade määramisel tuleb lähtuda konventsiooni eesmärgist tagada lapse võimalikult kiire tagastamine tema hariliku viibimiskoha riiki. **Tagastamise praktilised küsimused** (näiteks see, kes lapse välisriiki viib ning kus laps välisriigis elama hakkab) **peavad olema võimaluse korral pooltega läbi arutatud enne tagastamise lahendi tegemist ning kajastuma kohtumääruse resolutsioonis.**²⁶ Lisaks peaks tulenevalt konventsiooni kohaldamise hea tava praktika juhise p-st 8.4 enne lapse tagastamise otsustamist asjaomaste riikide ametiasutused (sh kohtud ja keskasutused) omavahel suhtlema, et määrata kindlaks lapse turvalise tagastamise praktilised ja õiguslikud küsimused.²⁷

Selleks, et tagada lahendi täitmine, tuleb kohtulahendi resolutsioonis ette näha ka see, mis saab juhul, kui laps jäetakse vabatahtlikult välisriiki tagastamata ning rikutakse seejärel kohtulahendist tulenevat alternatiivset kohustust anda laps kohtulahendiga kindlaks määratud tähtaja jooksul teisele vanemale üle. Täitemenetluse seadustiku (TMS) § 179 lg-st 4 tulenevalt võib kohtutäitur kasutada lapse üleandmiseks või suhtlemise võimaldamiseks kohustatud isiku suhtes jõudu üksnes kohtulahendi alusel. Kohus lubab lahendi täitmiseks jõudu kasutada üksnes juhul, kui muude vahendite rakendamine on jäänud või jääb tulemusteta või kui on vajalik lahendi kiire täitmine ning jõu kasutamist õigustab vajadus tagada lapse heaolu, mida ei ole muul viisil võimalik saavutada.²⁸

Lisaks märkis kolleegium, et **asjaolu, et lapse tagastamine võib kaasa tuua väikelapse eraldamise emast, kui lapse ema otsustab lapsega mitte kaasa minna, ei anna alust jätta**

²³ RKTko 3-2-1-87-14 p 41.

²⁴ RKTko 3-2-1-87-14 p 26.

²⁵ RKTko 3-2-1-87-14 p 27.

²⁶ RKTkm 3-2-1-146-14 p 20.

²⁷ RKTkm 3-2-1-146-14 p 21.

²⁸ RKTkm 3-2-1-146-14 p 22.

laps Haagi lapseröövi konventsiooni artikli 13(b) alusel tagastamata. Lapse emal on võimalik vältida lapse emast eraldamist, kui ta läheb koos lapsega tagasi lapse hariliku viibimiskoha riiki.²⁹

2.4 Osahingu osa võõrandamine (3-2-1-141-14)

Kolleegium selgitas asjas nr **3-2-1-141-14** osa võõrandamise kohustusliku notariaalse tõestamise vorminõudega seonduvat, märkides muuhulgas, et osahingu osa võõrandamise kohustustehingu notariaalse vorminõude järgimata jätmine toob kaasa tehingu tühisuse.

Äriseadustiku (ÄS) § 149 lg 4 näeb osa müügilepingu jaoks ette kohustusliku notariaalse tõestamise vorminõude. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 83 lg 1 kehtestab seaduses sätestatud vorminõudele mittevastava tehingu tühisuse eelduse.³⁰ Kolleegium oli seisukohal, et võõrandamistehingu notariaalne vorminõue tähendab, et **notariaalset tõestamist vajab nii võlaõiguslik müügileping kui ka osa üleandmise asjaõiguskokkulepe ning kohustus- ja käsutustehingut on soovitud reguleerida sarnaselt.**³¹

Tehingu notariaalne tõestamine on TsÜS § 82 ja tõestamisseaduse kohaselt tehingu sisuline tõestamine, mille puhul notar peab selgitama tehinguosalistele tehingu õiguslikke tagajärgi ja koostama tehingu kohta notariaalakti.³² **Osa võõrandamise kohustustehingu notariaalse tõestamise nõude kehtestamise eesmärgiks ei ole mitte üksnes tehingu dokumenteerimine ja isikusamasuse tuvastamine, vaid ka poolte endi kaitse läbimõtlematute ning kiirustades tehtud tehingute eest.** See hõlmab ka poolte hoiatamist ja neile tehingu õiguslike tagajärgede selgitamist.³³

Kolleegium selgitas, et **olukorraks, kus seaduses sätestatud vorminõude eesmärgiks ei ole tuua selle rikkumise korral kaasa tehingu tühisus, on eelkõige sellised juhtumid, kus vorminõue on kehtestatud mingi avaliku huvi kaitseks, mitte poolte huvides ja kaitseks.** Sellisel juhul on vorminõude eesmärgiks tuua selle järgimata jätmisel kaasa mingi avalik-õiguslik sanktsioon, mitte aga tehingu tühisus. ÄS § 149 lg-s 4 sätestatud osa võõrandamise kohustustehingu (sh müügilepingu) notariaalse tõestamise vormi järgimata jätmine ei too kaasa ühtegi avalik-õiguslikku sanktsiooni, seega on vorminõude eesmärk kaitsta lepingupooli. Kuna kohustustehingu notariaalse tõestamise nõue on kehtestatud lepingupoolte kaitseks, siis on selle nõude rikkumise tagajärjeks tehingu tühisus.³⁴

Üksnes asjaolust, et seadus võimaldab osahingu osanikel valida ühingu osaluse võõrandamiseks aktsiaseltsiga sarnane õiguslik režiim, ei saa järeldada, et EVK-sse kandmata osalusega osahingute osade võõrandamise kohustustehingu notariaalse tõestamise vorminõude eesmärk oleks teistsugune kui teistel seaduses ettenähtud notariaalset tõestamist vajavatel tehingutel. Samuti ei saa notariaalse tõestamise nõuet käsitada üksnes piiranguna, vaid see on ühtlasi ka tagatiseks kõigile osanikele, et notar on kontrollinud tehingu asjaolusid ja nõustanud tehinguosalisi.³⁵

²⁹ RKTkm 3-2-1-146-14 p 18.

³⁰ RKTko 3-2-1-141-14 p 24.

³¹ RKTko 3-2-1-141-14 p 29.

³² RKTko 3-2-1-141-14 p 31.

³³ RKTko 3-2-1-141-14 p 34.

³⁴ RKTko 3-2-1-141-14 p 35.

³⁵ RKTko 3-2-1-141-14 p 42.

3 Menetlusõigus

3.1 Maakohtu ja halduskohtu pädevus (3-3-4-1-15)

Asjas nr **3-3-4-1-15** käsitles Riigikohtu erikogu küsimust, kas eluruumi üürimine kohaliku omavalitsuse poolt füüsilisusele isikule on tsiviilõigusliku lepingu poolena tegutsemine või avalik-õiguslike kohtuste täitmine ning kas antud vaidlus tuleb lahendada maa- või halduskohtus. Asjas palus isik tühistada kohaliku omavalitsuse korralduse üürilepingu pikendamata jätmise kohta ja pikendada temaga sõlmitud üürilepingut.

Riigikohtu erikogu leidis, et **tegemist on oma olemuselt tsiviilõigusliku vaidlusega, kus kohalik omavalitsus on tegutsenud üürilepingu lõpetamisel tsiviilõigusliku üürilepingu osapoolena**. Seega on vaidluse lahendamine maakohtu pädevuses ja vaidlus tuleb läbi vaadata hagimenetluse korras. Vaidlust ei muuda avalik-õiguslikuks ka asjaolu, et eluruumi üürileandjaks on kohaliku omavalitsuse üksus. Isiku nõude alusena tuleks kõne alla VÕS § 326 lg 2, mille esimese lause järgi võib eluruumi üürnik üürileandjapoolse üürilepingu ülesütlemise ja tähtajalise üürilepingu tähtaja möödumise korral nõuda üürileandjalt üürilepingu pikendamist kuni kolmeks aastaks, kui lepingu lõppemisega kaasneksid üürniku või tema perekonna jaoks rasked tagajärjed. Üürilepingu kehtiv ülesütlemine ega pikendamisest keeldumine ei vabasta kohalikku omavalitsusüksust avalik-õiguslikest kohustustest hädas olevale isikule eluruumi tagamisel. Kui omavalitsusüksus rikub pärast üürilepingu ülesütlemist või pikendamisest keeldumist talle avalik-õigusliku seadusega, nt sotsiaalhoolekande seaduse § 14 lg-ga 1 pandud kohustust, on isikul õigus pöörduda rikkumise vaidlustamiseks halduskohtusse.³⁶

3.2 Lepingulise esindaja kulude hüvitamine (3-2-1-115-14)

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseisu asjas nr **3-2-1-115-14** oli vaidlus menetluskulude kindlaksmääramise üle. Nimetatud lahendis täpsustas kolleegium Riigikohtu varasemat seisukohta lepingulise esindaja kulude hüvitamist puudutavalt.

Riigikohus varasemas lahendis väljendatud seisukoha järgi menetlusosalist esindanud lepingulise esindaja kulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamine TsMS § 175 lg 1 järgi on kohtu diskretsiooniotsus, millesse kõrgema astme kohus saab sekkuda vaid juhul, kui kohus on ületanud diskretsioonipiire.³⁷ Kolleegium täpsustas, et **kohus teeb kaalutusotsuse eelkõige õigusabile kulunud aja ja keerukuse hindamise osas**.³⁸

3.3 Sundtäitmise lubamatuks tunnistamine (3-2-1-11-15)

Asjas nr **3-2-1-11-15** käsitles kolleegium küsimust, kas sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi võib esitada, kui alus selleks (menetluskulud) on tekkinud sama kohtumenetluse käigus, mille tulemuseks oli sundtäidetav kohtulahend. TMS § 221 lg 1 järgi võib võlgnik esitada sissenõudja vastu hagi täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, eelkõige põhjusel, et nõue on rahuldatud, ajatatud või tasaarvestatud. Kui täitedokumendiks on kohtulahend, on TMS § 221 lg-s 1 nimetatud vastuväited lubatud üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist.

³⁶ RKEKo 3-3-4-1-15 p 13.

³⁷ RKTkm 3-2-1-43-10 p 19.

³⁸ RKTkm 3-2-1-11-15 p 11.

Asjas esitatud asjaolude kohaselt oli sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitajalt ja kolmandalt isikult teises tsiviilasjas välja mõistetud menetluskulude katteks välja 5445 eurot 52 senti. Kostja pöördus selle nõude täitmiseks kohtutäituri poole. Hageja oli täitemenetluses võlgnik, kolmanda isiku suhtes on välja kuulutatud pankrot. Hageja leidis, et nimetatud nõude sundtäitmine tuleb tunnistada lubamatuks, sest hageja tasaarvestas kostja menetluskulude nõude hageja menetluskulude nõudega kostja vastu. Nimelt kostjalt mõisteti teises tsiviilasjas tehtud lahendiga hageja ja kolmanda isiku kasuks välja menetluskulud 6315 eurot 13 senti.

Kolleegium märkis esmalt, et **TMS § 221 lg 2 eesmärk on takistada olukorda, mil jõustunud kohtulahendiga lahendatud vaidlus avataks täitemenetluses uuesti.** Seetõttu on TMS § 221 lg 1 alusel esitatud hagi võimalik arvesse võtta vaid neid faktilisi (elu)sündmusi, mis on tekkinud pärast täitedokumendiks oleva kohtulahendi jõustumist.³⁹ Kuid kolleegium märkis õiguse ühetaolise kohaldamise huvides, et **TMS § 221 lg-st 2 tuleneb ka, et kui sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamise alus tekkis juba kohtumenetluse käigus, kuid seda ei olnud võimalik objektiivsel põhjusel menetlusõiguslikult tõhusalt maksma panna selliselt, et kohus oleks selle aluse kohta saanud võtta kohtulahendis seisukoha, siis on võimalik ka sellele alusele tuginedes esitada TMS § 221 lg 1 järgne hagi.**⁴⁰

Kolleegium leidis, et **TMS § 221 lg-s 1 sätestatud hagi ei anna võlgnikule õigust alusetute hagide esitamisega täitemenetlust venitada.** Kui võlgnik esitab koos sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi ka hagi tagamise taotluse, paludes TsMS § 378 lg 1 p 6 alusel täitemenetluse peatada, on kohtul võimalik täitemenetluse venitamist takistada, jättes hagi tagamise taotluse rahuldamata. Hagi tagamise taotluse hoolikam kontroll võib olla vajalik mh juhtudel, mil võlgnik tugineb hagi tasaarvestusolukorra olemasolule. Seda eelkõige juhul, mil tasaarvestusolukord ei tulene kohtulahendist.⁴¹

Kolleegium selgitas ka oma varasemas lahendis esitatud seisukohta, mille kohaselt TMS § 221 lg-te 2 ja 3 koostoimest tulenevalt on tasaarvestuse vastuväide lubatud sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamisel üksnes siis, kui tasaarvestus on tehtud pärast kohtulahendi jõustumist, kuid enne täitmisteate kättetoimetamist.⁴² Nimetatud seisukoht oli seotud enne 05.04.2011 kehtinud TMS § 221 regulatsiooniga hagi esitamise (aegumis)tähtaja pikkuse ja selle kulgema hakkamise kohta. Praegu kehtiv TMS § 221 lg 3 lubab sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitada täitemenetluse lõpuni (ega ole aegumistähtaeg). Pealegi ei seo TMS § 221 lg 2 tasaarvestusavalduse tegemise tähtaega täitmisteate kättetoimetamisega võlgnikule.⁴³

Lisaks märkis kolleegium, et hageja saab tasaarvestuseks kasutada nõuet, mis on tema kasuks kohtulahendiga välja mõistetud, ka juhul, kui väljamõistetud summa oli palutud üle kanda teisele isikule.⁴⁴

Samuti käsitles kolleegium **küsimust, kas üks solidaarvõlausaldaja saab kasutada kogu solidaarvõlausaldajate kasuks välja mõistetud summat tasaarvestuse tegemiseks kehtivalt ka teise solidaarvõlausaldaja suhtes.** Kolleegium leidis, et seadusest ei tulene

³⁹ RKTko 3-2-1-11-15 p 10.

⁴⁰ RKTko 3-2-1-11-15 p 11.

⁴¹ RKTko 3-2-1-11-15 p 11.

⁴² RKTko 3-2-1-104-10 p 11.

⁴³ RKTko 3-2-1-11-15 p 12.

⁴⁴ RKTko 3-2-1-11-15 p 13.

keeldu selliselt tasaarvestust teha. Solidaarvõlausaldajate vahelistes suhetes vastab VÕS § 67 lg 1 kolmandale lausele VÕS § 74 lg 4, st solidaarvõlausaldaja ei saa kasutada tasaarvestuseks nõuet, mis kuulub vaid teisele solidaarvõlausaldajale.⁴⁵ Kolleegium selgitas ka, et **solidaarvõlausaldaja käsutusõigust nõude tasaarvestamiseks ei mõjuta asjaolu, et teisel solidaarvõlausaldajal see käsutusõigus mingil põhjusel puudub**, sh nt pankroti väljakuulutamise tõttu.

⁴⁵ RKTko 3-2-1-11-15 p 14.